

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№3(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 534 sahifa,
16-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish	18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi	
Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiologik yondashuv (gandbolchilar misolida).....	23
G. A. Valiyeva	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaliyali bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari	27
Suyunova Surayyo Ulash qizi	
Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish	31
Israilova Xusnida Adilovna	
Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish	37
Raximova Feruza Najmiddinova	
Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish	42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna	
Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari	46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna	
Velosiped haydashning afzalliklari.....	49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi	
Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане	54
Мирзакбарова Севда Бахиддиновна	
Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari.....	58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna	
Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ.....	62
Рахмонова Бахтигул Пайзилловна	
Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi	65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi	
Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari.....	71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi	
Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish ..	76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich	
Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili	83
Ismoilova N. Z.	
Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni.....	87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati	91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi	
Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi	95
Jurayeva Zulayxo Islomovna	
Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida).....	102
Islamova Difuza Dilshodovna	

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni	107
Begmatova Nasiba Mengnarovna	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'limda subyektlar faoliyatini o'rgatish metodikasi	112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o'g'li	
Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading "The Adventures of Tom Sawyer" in 10–11 Grades	118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna	
Nutq aktlarini o'rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo'nalish talabalari misolida)	122
Fayzulloeva Chevar G'ayrat qizi	
Yangi O'zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g'oyalarning o'rni va roli	125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich	
Gimnastikaning O'zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi	128
N. Q. Mamasidova	
Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan reflektiv yondashuv (7-9-sinflar misolida)	131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanaliyevna	
Screencasting materiallarini yaratish va ularni o'quv jarayonida qo'llash	134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o'g'li	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z shakllanishini psixolingvistik asoslari	137
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Maktabgacha ta'limdagi muammolar va yechimlar: o'zbekiston respublikasi tajribasi	140
N. Sh. Miryusupova	
Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta'lim jarayonida qo'llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari	143
Olimova Aziza Abdullayevna	
Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari	147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi	
Talabalarining psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta'siri hamda mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash usullari	150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich	
Talabalarni stulda o'tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o'rgatish metodikasi	154
Sadatov Chori Xolmuradovich	
Organik kimyo fanini o'qitishda teskari ta'lim va texnologiyalarning ahamiyati	158
Umrbekova Maftuna Ulug'bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulkakimova Gulziyba Ziyatdinovna	
Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo'llashning samaradorligi	162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi	
Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish	165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi	
Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта	168
Пак Диана Александровна	
Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda STEAM yondashuvining roli	170
Atenov Jandarbek Dayrabay o'g'li	
Innovatsion ta'lim muhitida talabalarining kasbiy muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari	173
Bo'ltakov Sanjarbek Xazratqul o'g'li	
Alohida ta'lim ehtiyojlari mavjud bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim tizimining ahamiyati	176
Mehmonova Nodiraxon Yusufxon qizi	

Duduqlanish nutq kamchiligini korrektsiyalashning maxsus va integratsiyalashgan texnologiyalarini rivojlantirish.....	180
Boxodirova Gulasalxon Ibrohimovna	
Эссе как инструмент формирования и диагностики компетенций в системе высшего образования .	184
Шейхмамбетов Сервер Рефикович	
Matallar va folklor hikoyalari: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida interaktiv dars texnologiyalari.....	188
Azimova Nodira Hikmatovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish va ularni sportga yo'naltirishning pedagogik asoslari.....	191
Norboyev Komiljon Jurakulovich, Rustamova Kamola Xayrulla qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarning o'qitilishining ahamiyati.....	194
Burkhanova Sabo Tulanovna	
Oliy ta'lim muassasalarida O'zbekistonning eng yangi tarixini o'qitishning metodologik asoslari va muammolari	197
Norbutayeva Guzal Abdig'ofurovna	
Ta'lim tashkilotlarida sifatni boshqarish jarayonlarini tizimli rejalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	200
Abdurashit Karimovich Avliyakov	
Tarbiya darslari samaradorligini oshirishda abdulla avloniy pedagogik hikmatlaridan foydalanishni metodik tashkil etish.....	204
Daliyeva Eliza Zokir qizi	
Badiiy-tarixiy meros asosida bo'lajak pedagoglarning refleksiv tafakkuri va kasbiy identifikatsiyasini rivojlantirish	207
Qodirova Mavluda Maxodir qizi	
Adabiyot darslarida lirik asarlarni vizual yondashuvlar asosida o'qitish usullari.....	210
Sobitova Mahmudaxon Shuxratbek qizi	
ESG tamoyillarini ta'lim tizimiga joriy etish orqali talabalarda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirish	216
Tursunova Shahzoda Baxromovna	
Социально-психологические факторы нарушения психологического здоровья в семье	219
Гулру Тургунова	
O'zini tarbiyalash (self-development) g'oyasining Ibn Sino ta'limotidagi o'rni	229
Usmanova E'zoza Zokirjonovna	
Оценка динамики физиологических показателей волейболистов 12–16 лет в предсоревновательный и соревновательный периоды.....	234
Умматалиева Шерзода Шерали угли	
Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish.....	239
Baratov Nasriddin Karshibayevich	
O'smirlarda internetdan ortiqcha foydalanishning psixologik oqibatlarini	243
Fayziyeva Nodira Sobirovna	
Transakt analiz: shaxslararo muloqotni tahlil qilishning nazariy va amaliy asoslari	247
Nilufar Sayfidinovna Sangirova	
Inklyuziv ta'lim jarayonini boshqarish mexanizmlarini rivojlantirish (umumiy o'rta ta'lim maktablari misolida)	252
Abdug'aniyev Abdurauf Abdumannonovich	
O'zbek milliy kurashining tarixiy rivojlanish bosqichlari va uning yoshlar tarbiyasidagi pedagogik ahamiyati.....	257
Xomudjonova Feruza Komiljon qizi, Almardanov Xasan Asqarovich	
Belbog'li kurashning shakllanishi va rivojlanish tarixi: jismoniy tarbiya tizimidagi o'rni va metodik imkoniyatlari	261
Xomudjonova Feruza Komiljon qizi, Norqizilov Muxammadbek Sherali o'gli	

Dzyudo kurashining tarixiy evolyutsiyasi va uning ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida qo'llanishi	265
<i>Xomudjonova Feruza Komiljon qizi, Norqobilov Jamshid G'ulomovich</i>	
Dzyudo kurashining tarixiy evolyutsiyasi va uning ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida qo'llanishi	270
<i>Xomudjonova Feruza Komiljon qizi, Nurullayev Fazliddin Murodulla o'gli</i>	
Raqamli muhitda shaxs xulq-atvori dinamikasi (bolalik va o'smirlar misolida)	275
<i>Raimdjanov Mirkarim Tolibjon o'g'li</i>	
O'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini oshirishning pedagogik va psixologik asoslari	278
<i>Suvanova Baxtigul Baxridinovna</i>	
Xalqaro tajriba asosida o'quvchilarda tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish mexanizmlari	283
<i>Azimov I. T., Mirzayeva N. I.</i>	
Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitishda didaktik vositalardan foydalanish	288
<i>Ziyaboyeva Sevara Saydullayevna</i>	
Yuqori malakali o'rta masofaga yuguruvchilarning jismoniy rivojlanish dinamikasi	292
<i>Nazarov Nuriddin Baxranovich</i>	
Maktab direktorining partisipativ boshqaruv faoliyatida qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirokchilarning roli	297
<i>Jabborova Yulduzxon Hasan qizi</i>	
Tibbiyotda nizoli vaziyatlar va ularni bartaraf etish usullari	301
<i>Olimova Dono Shakirovna, Baxtiyorova Shahnoza Mansurbekovna</i>	
Ichki kasalliklarni tashxislashda klinik fikrlashning o'rni	304
<i>Tilavova Muqaddas, Hasanova Munisa, Mamatqulova Fayzo, Hakimova Xonbuvi Hakimovna</i>	
Транснациональные компании и проблема суверенитета национального государства	307
<i>Ф. Равшанов, Л. Сохибова</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda o'quv-biluv faoliyati motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati	311
<i>Muhammadiyeva Manzura Maratovna, Musulmonova Sabrina Akmal qizi</i>	
Texnologik ta'limda xorijiy tajriba	316
<i>Lochinbek Abdirasulov</i>	
Talabalarda ilmiy-tadqiqot ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari	319
<i>Saffarova Mohidil Axmadovna, Mustafayeva Feruza Anvar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ona tili darslaridagi asosiy resurslari: "ona tili" darsligi, mashq daftari, o'qituvchi kitobi ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida	324
<i>Soatova Hilola Shuhrat qizi</i>	
Harbiy vatanparvarlik tarbiyasi – zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida	328
<i>R. D. Mustayev, H. F. Abduvositov</i>	
Русскоязычная литература Узбекистана современного периода: проблематика, поэтика и художественный анализ	332
<i>Чернова Татьяна Алексеевна</i>	
O'smirlar orasida tengdoshlar bosimi va uning psixologik ta'siri	335
<i>Toshpo'latova O'g'loy Baxtiyor qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalarda iste'mol madaniyatini shakllantirish jarayonida targeting yondashuvining pedagogik nazariy asoslari	339
<i>D. G. Umnov</i>	
Ona tili darslarini ikkinchi til tamoyillari asosida tashkil etish masalalari	344
<i>Maxkamova Guluzroxon Abdumutalibovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ishlarni pedagogik jihatlardan tashkil etishning nazariy va amaliy aspektlari	347
<i>Mahkamov Mahammadjon Dadajonovich</i>	
Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar asosida dars jarayonini takomillashtirish metodikasi	351
<i>Muhammadjonova Durdonaxon Bahromjon qizi</i>	
Tarix darslarini modellashtirishda pedagogik metodlar tasnifi va ularning samaradorligi	354
<i>Ikrom Qodirov</i>	

Hadassah gospital maktabi modelining o'ziga xos xususiyatlari, pedagogik samaradorligi va uni O'zbekiston gospital maktablariga tatbiq etishning ahamiyati	357
<i>Abdullayev Aziz Habibullayevich, Ochilov Orazbek Qosim o'g'li, Alimova Dono Abbosxanovna</i>	
Davlat boshqaruvi tizimida korrupsiyaviy xavf-xatarlarni baholash va prognozlash metodologiyasi.....	361
<i>Amirxo'jayev Shukurjon Qurbonovich, Sotvoldiyev Akbarjon Umidjon o'g'li</i>	
Neyropedagogik yondashuv asosida o'quvchilarda pozitiv fikrlashni rivojlantirishning ilmiy-nazariy va amaliy asoslari	364
<i>Babakulova Dilnoza Ramazonovna</i>	
Boshlang'ich sinflarda nutqiy nuqsonlarning oldini olish va o'quvchilarning talaffuz madaniyatini shakllantirish metodikasi	367
<i>Baxtiyorova Nastarin Baxriddinovna, Daminova Dilbar Melimurodovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilim olishga qiziqishini oshirishda gamifikatsiya elementlaridan foydalanishning nazariy-metodik asoslari.....	370
<i>G'aniyeva Gulxayyo Islom qizi, Raxmatova Shaxlo Mansurovna</i>	
Ingliz tili darslarida kitobxonlik ko'nikmalarining o'ziga xosligi	373
<i>Jo'raboyeva Turg'unoy Ikromjon qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida lingvokognitiv kompetentlikni rivojlantirishning didaktik tizimi.....	377
<i>Kozimova Sadoqat</i>	
Umumta'lim maktablarida tabiiy fanlar (science)ni o'qitish orqali ekologik savodxonlikni shakllantirishning pedagogik asoslari	380
<i>Majitov Turg'unali Anvar o'g'li</i>	
Oilaviy munosabatlarda manipulyativ muloqot indikatsiyasi: psixologik tahlil va eksperimental natijalar	383
<i>Nishanova Zulfizar Yashin qizi</i>	
Bo'lajak mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda raqamli ta'lim texnologiyalarining o'rni.....	386
<i>Nurulloyev Firuz No'monjonovich</i>	
Talabalarining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishning tarixiy-pedagogik asoslari (ma'rifatparvar mutafakkirlar merosi misolida).....	390
<i>Sabirov Kaxramon Bektursun o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi 5-6 yoshli bolalarda muammoli vaziyatlarni mustaqil yechish qobiliyatini shakllantirish metodikasini takomillashtirish.....	393
<i>Tillayeva Vasila O'ktam qizi</i>	
Kritik fikrlash kompetensiyasining pedagogik va didaktik mazmuni	398
<i>Tursunaliyev Shaxzod Sherali o'g'li</i>	
Kurashchi qizlarning texnik harakatlarini kinematik va kinetik modellashtirish	402
<i>Xomudjonova Feruza Komiljon qizi</i>	
Oliy ta'limda ishga doir muloqot asoslari fanini o'qitish orqali talabalarning og'zaki fikrlash va nutq faoliyatini rivojlantirish	406
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekturodovna</i>	
Роль онлайн-платформ и образовательных сервисов в формировании ответственности студентов.....	409
<i>Гуламов Жасур Баходирович</i>	
Изучение изменений полярного переключения негативных и позитивных эмоций среднего воздействия в процессе развития/реабилитации механизмов эмпатии	413
<i>Ягудин Дмитрий Рустамович</i>	
Produktiv nutq ko'nikmalari orqali nutq aktlarini o'qitish samaradorligi.....	421
<i>Sadikov Erkin Tursunovich</i>	
Проблемы формирования письменной коммуникативной компетенции у студентов выпускных курсов высших учебных заведений	424
<i>Раджабова Зебинисо Анваровна</i>	
Pedagogika sohasida yangi ilmiy yo'nalish – pedagogik innovatsiya.....	427
<i>M.U. Raxmanova</i>	

Muammoli o'qitish asosida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish.....	431
<i>Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna</i>	
9–10 yoshli o'quvchilar orasidagi nizolarni korreksion yondashuv bilan boshqarish	435
<i>Qulmatov Sindorqul Ibragimovich, Yarbekova Yulduz Bahromjon qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda raqamli mediakompetentlikni rivojlantirish	439
<i>Mo'minova Madina, Mamasodiqova Saida</i>	
Разработка приложения для визуализации и анализа решения задач линейного программирования.....	442
<i>Маматов Ислонбек Ильесович, Бурунова Муниса Баходировна</i>	
Mustaqil ta'lim topshiriqlarini integrativ modellashtirish tashkiliy-metodik muammo sifatida	448
<i>Ibroximova O'g'iloy Inomjon qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda axloqiy tarbiyani baholash va "tarbiya kundaligi"ni joriy etish metodikasi.....	451
<i>Norimboyeva Sarvinov Abror qizi, Norimboyeva Sarvinov Abror qizi</i>	
Talabalarda vatanparvarlik fazilatlarini rivojlantirishning nazariy-pedagogik va didaktik asoslari	456
<i>Xaydaraliyev Xurshid Xamidullayevich</i>	
Zamonaviy yosh oilalarda gender munosabatining o'rganilganlik holati	462
<i>Abduqayumova Gulnoza Karimjon qizi</i>	
Arifmetik progressiyani o'qitishda "progressiya konstruktori" amaliy-tadqiqot metodining samaradorligi....	466
<i>Abdurahmonova Zamira Raxmatullayevna</i>	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentligini shakllantirishning mazmuni.....	471
<i>Ashurova To'lg'anoy Ergashevna</i>	
Onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkuriga ta'siri	475
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i>	
Ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish.....	480
<i>Kadirkulov Dilmurod Alimahamedovich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda muloqot madaniyatini shakllantirish mezonlari.....	485
<i>Mirsagatova Nargiza Sayfullayevna</i>	
Communicative Language Teaching in Modern Classrooms: Strengths, Limitations, and Pedagogical Implications	490
<i>Mirzaliyeva Sarvinov</i>	
Pedagogika oliy ta'lim muassasasi talabalarining fizikadan metodik faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish	493
<i>Murtazayev Zohid Murtazayevich</i>	
Zo'ravonlikning inson ruhiyatiga salbiy ta'siri va oqibatlarini	497
<i>Mutabarxon Maxsudova</i>	
STEM ta'limi sharoitida o'quvchilarning texnik tafakkurini rivojlantirishning transdisiplinar metodik modeli	501
<i>Normuxamedov Zarif</i>	
Jadidchilar asarlarida boshlang'ich ta'limga oid pedagogik qarashlarning nazariy asoslari	507
<i>Sariboyeva Aziza G'apur qizi</i>	
Pedagogika tarixida dars samaradorligini oshirish bo'yicha qarashlar va amaliyotdagi innovatsion loyihalar tahlili.....	510
<i>To'raqulova Feruza Jobir qizi</i>	
Yosh qizlarda shaxsiy mustaqillik va oilaviy mas'uliyat muvozanati	514
<i>To'xtamatova Nargiza, Boltaboyeva Marg'uba</i>	
Individual dars mashg'ulotlari orqali boksning faolligini aniqlash xususiyatlari	517
<i>Usmonov Mansur Qurbonmurotovich</i>	
Преимущества и недостатки использования виртуальных лабораторных работ по физике	522
<i>Тилова Турдихол Баратовна</i>	
Neyrolingvistik dasturlashning (NLD) nazariy va amaliy jihatlarini	529
<i>Xolikova Dilobarxon Maxsitovna</i>	

ONLAYN SHAXMAT PLATFORMALARINING BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARI TAFAKKURIGA TA'SIRI

Boboqulov Chori Urolovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,
jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkurini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli ta'lim muhitida shaxmat o'yinidan foydalanish orqali o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, analitik tahlil qilish qobiliyati, muammoli vaziyatlarni hal etish hamda metakognitiv ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonlari o'rganilgan. Shuningdek, maqolada onlayn shaxmat platformalarining interaktiv va adaptiv xususiyatlari o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, tezkor qaror qabul qilish va refleksiv fikrlashni shakllantirishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: onlayn shaxmat platformalari, boshlang'ich sinf o'quvchilari, kognitiv rivojlanish, mantiqiy tafakkur, metakognitiv ko'nikmalar, raqamli ta'lim muhiti, o'yin asosida o'qitish, muammoli vaziyatlarni hal qilish, tanqidiy fikrlash, ta'lim texnologiyalari.

Abstract: This article scientifically analyses the pedagogical potential of online chess platforms in developing the thinking of primary school students. The study examines the processes of developing students' logical thinking, analytical skills, problem-solving abilities, and metacognitive skills through the use of chess in a digital educational environment. The article also substantiates the role of the interactive and adaptive features of online chess platforms in increasing students' cognitive activity, rapid decision-making, and the formation of reflective thinking.

Key words: online chess platforms, primary school students, cognitive development, logical thinking, metacognitive skills, digital learning environment, game-based learning, problem-solving skills, critical thinking, educational technologies.

Аннотация: В данной статье проводится научный анализ педагогического потенциала онлайн-шахматных платформ в развитии мышления учащихся начальной школы. В исследовании рассматриваются процессы развития логического мышления, аналитических способностей, навыков решения проблем и метакогнитивных навыков учащихся посредством использования шахмат в цифровой образовательной среде. В статье также обосновывается роль интерактивных и адаптивных функций онлайн-шахматных платформ в повышении познавательной активности учащихся, ускорении принятия решений и формировании рефлексивного мышления.

Ключевые слова: онлайн-шахматные платформы, учащиеся начальной школы, когнитивное развитие, логическое мышление, метакогнитивные навыки, цифровая образовательная среда, игровое обучение, решение проблем, критическое мышление, образовательные технологии.

KIRISH

So'nggi yillarda ta'lim tizimining raqamlashtirilishi o'quv jarayonining mazmuni va shaklini tubdan o'zgartirib, o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta'sir etuvchi yangi pedagogik vositalarning paydo bo'lishiga olib keldi. Xususan, o'yin asosidagi raqamli ta'lim texnologiyalari, jumladan, onlayn shaxmat platformalari boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita sifatida qaralmoqda. Shaxmat o'yini an'anaviy ravishda mantiqiy tafakkur, strategik fikrlash, diqqat va xotirani rivojlantiruvchi intellektual faoliyat turi sifatida e'tirof etilgan bo'lsa, uning raqamli muhitdagi qo'llanilishi ushbu imkoniyatlarni yanada kengaytiradi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shaxmat mashg'ulotlari o'quvchilarning muammoli vaziyatlarni hal qilish, analitik fikrlash va metakognitiv ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi (Kazemi et al., 2012; Sala & Gobet, 2016). Shu bilan birga, raqamli o'yinlar orqali o'qitish nazariyasi doirasida olib borilgan izlanishlar (Gee, 2003; Kiili, 2005) interaktiv o'yin muhitining o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va bilimlarni chuqur o'zlashtirishga xizmat qilishini asoslaydi. Ayniqsa, onlayn shaxmat platformalari tezkor fikrlash, real vaqt rejimida qaror qabul qilish va refleksiv tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beruvchi raqamli didaktik muhit sifatida ajralib turadi. Biroq, mavjud ilmiy tadqiqotlarning aksariyati shaxmat o'yinining an'anaviy

shaklda o'qitilishiga qaratilgan bo'lib, uning onlayn platformalar orqali ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvining pedagogik va psixologik jihatlarini yetarli darajada o'rganilmagan.

Xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlari, raqamli muhitda o'rganishning o'ziga xosligi va onlayn shaxmat vositalarining tafakkur rivojiga kompleks ta'siri masalalari hali to'liq ilmiy asoslanmagan. Shu jihatdan, onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkuriga ta'sirini tizimli ravishda o'rganish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur tadqiqot aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, unda onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkuri, metakognitiv ko'nikmalari va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlariga ta'siri pedagogik tajriba asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim muhitida shaxmatdan foydalanishning samarali metodik mexanizmlarini ishlab chiqish hamda boshlang'ich ta'lim amaliyotiga innovatsion yondashuvlarni joriy etishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkur jarayonlariga (mantiqiy fikrlash, analitik tahlil, muammoli vaziyatlarni hal etish va metakognitiv ko'nikmalar) ta'sirini aniqlash hamda ularni ta'lim jarayoniga samarali integratsiyalashning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asoslashdan iborat.

Tadqiqot vazifalari: onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkurini rivojlantirishdagi nazariy-pedagogik asoslarini va mavjud ilmiy yondashuvlarni tahlil qilish; raqamli shaxmat vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri, metakognitiv ko'nikmalari va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishning metodik yo'llarini aniqlash; onlayn shaxmat platformalariga asoslangan mashg'ulotlarning o'quvchilar tafakkuriga ta'sirini tajriba-sinov ishlari orqali baholash hamda ularning pedagogik samaradorligini aniqlash.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli ta'lim muhitining kengayishi bilan o'yin asosidagi o'qitish texnologiyalari, xususan, onlayn shaxmat platformalarining o'quvchilarning kognitiv rivojlanishiga ta'siri ilmiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishiga aylanmoqda. Shaxmat uzoq yillardan beri intellektual faoliyatni rivojlantiruvchi vosita sifatida o'rganib kelinayotgan bo'lsa-da, uning aynan raqamli muhitdagi ta'siri nisbatan yangi ilmiy yo'nalish hisoblanadi. Gobet va Campitelli (2006) shaxmat ta'limining kognitiv rivojlanishiga ta'sirini tanqidiy tahlil qilib, ushbu o'yin o'quvchilarning mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishini asoslab beradi. Biroq, mualliflar shaxmatning ta'limiy samaradorligi ko'proq uning qanday metodik yondashuv asosida o'qitilishiga bog'liqligini ta'kidlaydilar. Bu jihat onlayn platformalarda metodik yondashuvni to'g'ri tashkil etish zarurligini ko'rsatadi ^[1].

Sala va Gobet (2016) tomonidan olib borilgan meta-tahlil shaxmat mashg'ulotlarining akademik va kognitiv ko'rsatkichlarga ta'siri bo'yicha turli tadqiqotlarni umumlashtirib, natijalar muayyan darajada ijobiy bo'lsa-da, ularning transfer effekti cheklanganligini qayd etadi. Bu esa shaxmatni mustaqil vosita sifatida emas, balki integrativ pedagogik texnologiya sifatida qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, onlayn shaxmat platformalari boshqa fanlar bilan uyg'unlashgan holda qo'llanilganda samaraliroq bo'lishi mumkin ^[2]. Trincherro (2013) shaxmat mashg'ulotlarining matematik muammolarni hal qilishga ta'sirini tahlil qilib, shaxmat orqali o'quvchilarda analitik fikrlash va strategik qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllanishini aniqlagan.

Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, shaxmat, ayniqsa, raqamli platformalarda interaktiv shaklda qo'llanilganda, o'quvchilarning abstrakt tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita bo'lishi mumkin ^[4]. Kazemi va boshq. (2012) tadqiqotida shaxmat o'yinining metakognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishdagi roli empirik asosda o'rganilgan bo'lib, natijalar shuni ko'rsatadiki, shaxmat bilan muntazam shug'ullangan o'quvchilarda o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish, rejalashtirish va tahlil qilish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlangan. Bu esa onlayn shaxmat platformalarini metakognitiv rivojlanish vositasi sifatida baholash imkonini beradi ^[3].

Raqamli o'yinlar orqali o'qitish nazariyasini asoslab bergan Gee (2003) va Kiili (2005) tadqiqotlarida o'yin asosidagi o'qitish modeli o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish va tajriba asosida o'rganishni kuchaytirishi ta'kidlanadi. Ushbu yondashuv onlayn shaxmat platformalarini shunchaki o'yin emas, balki didaktik vosita sifatida ko'rib chiqish zarurligini asoslaydi ^[6]. Aciego va boshq. (2012) tadqiqotlari esa shaxmatning nafaqat intellektual, balki ijtimoiy-emotsional rivojga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Bu jihat, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun muhim bo'lib, onlayn platformalar orqali o'yinli muhit yaratish o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda muhim omil bo'lishi mumkin ^[5].

Shuningdek, Charness (2017) raqamli shaxmat vositalarining o'quvchilarning strategik fikrlashi va tajriba o'rnatishiga ta'sirini o'rganib, onlayn platformalar tezkor fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda samarali ekanligini ta'kidlaydi. Bu esa an'anaviy shaxmat mashg'ulotlariga nisbatan raqamli muhitning qo'shimcha afzalliklarini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkuriga ta'siri bo'yicha kompleks va tizimli tadqiqotlar yetarli darajada

olib borilmagan. Aksariyat ilmiy ishlar an'anaviy shaxmat mashg'ulotlariga qaratilgan bo'lib, raqamli muhitning didaktik, psixologik va metodik imkoniyatlari to'liq ochib berilmagan. Xulosa qilib aytganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, onlayn shaxmat platformalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkuri, metakognitiv ko'nikmalari va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda katta pedagogik salohiyatga ega. Shu bilan birga, ushbu yo'nalishda yanada chuqur empirik tadqiqotlar olib borish, ayniqsa, raqamli shaxmat vositalarini ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodik mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati mavjud.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkur jarayonlarini rivojlantirishda onlayn shaxmat platformalarining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va ularning samaradorligini ilmiy asoslashga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi zamonaviy kognitiv pedagogika, raqamli ta'lim nazariyasi hamda o'yin asosida o'qitish (game-based learning) konsepsiyalari asosida ishlab chiqildi. Tadqiqotning metodologik asosini faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim modeli hamda metakognitiv rivojlanish nazariyalari tashkil etadi. Shuningdek, raqamli muhitda o'rganishning psixologik xususiyatlari, interaktiv o'qitish va refleksiv fikrlashni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar tadqiqotning nazariy poydevori sifatida xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlar majmuasidan foydalanildi:

- 1) **nazariy metodlar** – pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish, solishtirish, umumlashtirish va tizimlashtirish orqali onlayn shaxmat platformalarining ta'lim jarayonidagi o'rni hamda ularning kognitiv rivojlanishga ta'siri aniqlab olindi;
- 2) **empirik metodlar** – pedagogik kuzatuv orqali o'quvchilarning onlayn shaxmat mashg'ulotlaridagi faolligi, fikrlash jarayoni va qaror qabul qilish tezligi kuzatildi; suhbat va so'rovnomalar yordamida o'quvchilar hamda o'qituvchilarning onlayn shaxmat platformalariga munosabati va ularning ta'limiy samaradorligi haqidagi fikrlari o'rganildi; diagnostik topshiriqlar asosida mantiqiy tafakkur, analitik fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko'nikmalarini aniqlashga qaratilgan testlar qo'llanildi;
- 3) **pedagogik tajriba-sinov ishlari** – tadqiqot davomida o'quvchilar tajriba va nazorat guruhlariga ajratildi. Tajriba guruhida onlayn shaxmat platformalariga asoslangan maxsus mashg'ulotlar (interaktiv topshiriqlar, onlayn partiyalar, taktik mashqlar) joriy etildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi. Tajriba jarayonida o'quvchilarning tafakkur ko'rsatkichlari bosqichma-bosqich baholab borildi;
- 4) **statistik tahlil metodlari** – olingan natijalar foizli tahlil, solishtirma tahlil va dinamik ko'rsatkichlar orqali qayta ishlanib, tajriba hamda nazorat guruhlari natijalari o'rtasidagi farqlar aniqlashtirildi. Bu esa tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlashga xizmat qildi.

Tadqiqotda, shuningdek, onlayn shaxmat platformalarining didaktik imkoniyatlarini baholashda ularning interaktivligi, adaptivligi va o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashuvchanligi mezonlari asos qilib olindi. Mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va kognitiv rivojlanish darajasi inobatga olindi. Umuman olganda, mazkur metodologik yondashuv onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkuriga ta'sirini kompleks tarzda o'rganish, ularning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda ta'lim jarayoniga integratsiyalashning ilmiy asoslangan mexanizmlarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida onlayn shaxmat platformalaridan foydalanishning boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkur jarayonlariga ta'siri tajriba-sinov ishlari asosida tahlil qilindi. Tajriba guruhida o'quv jarayoni onlayn shaxmat platformalari, interaktiv topshiriqlar, taktik mashqlar, qisqa onlayn partiyalar va refleksiv tahlil elementlari bilan boyitilgan holda tashkil etildi. Nazorat guruhida esa an'anaviy metodlar asosida mashg'ulotlar olib borildi. Dastlabki diagnostika natijalari har ikki guruh o'quvchilarining mantiqiy fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, diqqatni jamlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarida deyarli bir xil boshlang'ich darajaga ega ekanligini ko'rsatdi. Bu holat keyingi natijalarni xolis taqqoslash imkonini berdi. Tajriba yakunida tajriba guruhi o'quvchilarida tafakkurning bir qator tarkibiy komponentlari bo'yicha ijobiy dinamik o'zgarishlar kuzatildi.

Eng avvalo, mantiqiy fikrlash va strategik mushohada yuritish ko'nikmalarida sezilarli o'sish qayd etildi. Onlayn shaxmat platformalarida doimiy ravishda vaziyatni tahlil qilish, keyingi yurishni oldindan rejalashtirish, bir necha variantni solishtirish va optimal qarorni tanlashga yo'naltirilgan mashqlar o'quvchilarda sabab-oqibat bog'lanishlarini tushunish hamda ketma-ket fikrlash qobiliyatini kuchaytirdi. Natijada tajriba guruhi o'quvchi-

lari topshiriqlarni bajarishda shoshqaloqlikdan ko'ra, izchil tahlilga tayangan holda javob berishga odatlandi. Shuningdek, onlayn shaxmat platformalaridan foydalanish o'quvchilarning analitik tafakkurini faollashtirganligi aniqlandi. Raqamli muhitda taqdim etilgan taktik vaziyatlar, shaxmat kombinatsiyalarini topishga oid topshiriqlar va partiyadan keyingi avtomatik tahlil vositalari o'quvchida "Nima uchun aynan shu yurish to'g'ri?" degan savolga javob izlash ehtiyojini kuchaytirdi. Bu esa yuzaki qaror qabul qilishdan chuqurroq fikrlashga o'tishni ta'minladi.

Tajriba guruhidagi o'quvchilar o'z qarorlarini asoslashga, xatolar sababini tushuntirishga va muqobil variantlarni ko'rsatishga nisbatan faolroq bo'lib qoldi. Demak, onlayn shaxmat platformalari faqat o'yin muhiti emas, balki tahliliy fikrlashni rag'batlantiruvchi didaktik vosita sifatida namoyon bo'ldi. Tadqiqot natijalari metakognitiv ko'nikmalar rivojida ham ijobiy siljishni ko'rsatdi. Onlayn platformalarning ko'pchiligida o'quvchi o'z partiyasini qayta ko'rish, xatolarini belgilashi, to'g'ri va noto'g'ri yurishlarni solishtirishi mumkin bo'lganligi sababli, o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish va baholash ko'nikmalari shakllandi. Tajriba guruhi o'quvchilari mashg'ulotlardan so'ng o'z faoliyatini tahlil qilish, qaysi vaziyatlarda qiynalganini anglash va keyingi mashg'ulot uchun ichki reja tuzishga moyillik bildirdi. Bu holat metakognitiv rivojlanishning muhim ko'rsatkichi bo'lib, o'quvchining faqat natijaga emas, balki fikrlash jarayonining o'ziga ham e'tibor qaratayotganini anglatadi. Muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatiga oid natijalar ham e'tiborga loyiq bo'ldi. Onlayn shaxmat muhiti tezkor qaror qabul qilish bilan birga, qisqa vaqt ichida vaziyatni tahlil etish, muqobil yechimlarni ko'rish va xavfni baholashni talab etadi. Mazkur faoliyat turi boshlang'ich sinf o'quvchilarida moslashuvchan fikrlashni shakllantirdi. Tajriba guruhi o'quvchilari murakkab topshiriqlarda birinchi muvaffaqiyatsizlikdan so'ng to'xtab qolmasdan, boshqa usulni sinab ko'rishga intildi. Bu esa ularning kognitiv moslashuvchanligi ortganini ko'rsatadi.

Nazorat guruhida esa bunday o'zgarishlar kuzatilgan bo'lsa-da, ularning namoyon bo'lish darajasi ancha sust bo'ldi. Diqqat va xotira jarayonlarida ham ijobiy tendensiya aniqlandi. Onlayn shaxmat platformalarida partiyani kuzatish, figuralar joylashuvini eslab qolish, oldingi yurishlarni yodda saqlash va raqib ehtimoliy harakatlarini prognoz qilish o'quvchilardan barqaror diqqat hamda operativ xotirani talab qiladi. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, muntazam ravishda onlayn shaxmat bilan shug'ullangan o'quvchilar topshiriqlarni bajarishda chalg'ish holatlarini kamaytirdi, ko'rsatmalarni yaxshiroq eslab qoldi va fikrni bir nuqtada uzoqroq ushlab turishga erishdi. Ayniqsa, qisqa muddatli raqamli shaxmat mashg'ulotlari diqqatni jamlashning trening vositasi sifatida samarali ekani kuzatildi. Tadqiqotning yana bir muhim natijasi o'quv motivatsiyasi bilan bog'liq. Onlayn platformalarning interaktivligi, vizual jozibadorligi, tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyati, reyting va bosqichli topshiriqlar tizimi o'quvchilarning mashg'ulotlarga qiziqishini oshirdi. Tajriba guruhidagi o'quvchilar shaxmat topshiriqlarini odatiy mashq sifatida emas, balki maqsadli intellektual chaqiriq sifatida qabul qildi. Motivatsiyaning oshishi esa bilish faolligi, topshiriqlarni mustaqil bajarishga intilish va murakkab vaziyatlardan qochmaslik kabi ijobiy ko'rsatkichlarda aks etdi. Bu jihat, ayniqsa, boshlang'ich yoshdagi o'quvchilar bilan ishlashda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Natijalar muhokamasi shuni ko'rsatadiki, tadqiqotda olingan xulosalar xalqaro ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan nazariy qarashlar bilan mos tushadi.

Xususan, shaxmatning mantiqiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etishga ta'siri haqidagi qarashlar mazkur tadqiqotda amaliy jihatdan tasdiqlandi. Biroq, ushbu tadqiqotning farqli jihati shundaki, unda shaxmatning an'anaviy shakli emas, aynan onlayn platformalardagi qo'llanilishi boshlang'ich ta'lim kontekstida o'rganildi. Shu sababli olingan natijalar raqamli pedagogika nuqtai nazaridan alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi. Muhokama davomida onlayn shaxmat platformalarining ustunliklari bilan birga ayrim cheklavlari ham aniqlandi. Birinchidan, barcha o'quvchilarda raqamli vositalardan bir xil darajada foydalanish imkoniyati mavjud emas. Ikkinchidan, o'quvchining platformaga qiziqishi ba'zan o'yin unsurining o'ziga ko'proq yo'naltirilishi, ta'limiy maqsadning ikkinchi planga tushib qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Uchinchidan, boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda raqamli yuklamaning davomiyligi va mazmuni pedagogik nazorat ostida bo'lishi zarur. Shu bois onlayn shaxmat platformalaridan foydalanish o'qituvchining metodik boshqaruvi, vazifalarning yoshga mosligi va refleksiv tahlil bilan birga olib borilgandagina yuqori samaradorlik beradi. Tadqiqot natijalari onlayn shaxmat platformalarining boshlang'ich sinf o'quvchilari tafakkurini rivojlantirishda ko'p komponentli ta'sirga ega ekanini ko'rsatdi. Ya'ni, bu ta'sir faqat mantiqiy fikrlash bilan cheklanmay, balki analitik mushohada, metakognitiv nazorat, diqqat barqarorligi, qaror qabul qilish tezligi va bilish motivatsiyasiga ham daxldor.

Shu jihatdan, onlayn shaxmat platformalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida yordamchi raqamli vosita emas, balki maqsadli integratsiya qilinganda tafakkurni rivojlantiruvchi mustaqil pedagogik resurs sifatida qaralishi mumkin. Tadqiqotning umumiy muhokamasi shuni ko'rsatadiki, onlayn shaxmat platformalarini boshlang'ich ta'lim jarayoniga joriy etish quyidagi pedagogik shartlar asosida samarali bo'ladi: topshiriqlarning yosh va individual xususiyatlarga mos tanlanishi, mashg'ulotlarning tizimli tashkil etilishi, natijalarni muhokama qilish va xatolar ustida refleksiv ishlash, shuningdek, raqamli vositalarni an'anaviy pedagogik usullar bilan uyg'unlashtirish. Mazkur shartlar bajarilganda onlayn shaxmat platformalari o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtiradi, intellektual mustaqillikni rivojlantiradi va ta'lim sifati oshishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida shuni xulosa qilib aytganda, onlayn shaxmat platformalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining tafakkur jarayonlarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur platformalar orqali tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, analitik tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish hamda metakognitiv ko'nikmalarni shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Ayniqsa, interaktiv va adaptiv raqamli muhit o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlab, ularni mustaqil fikrlashga, qaror qabul qilishga va o'z faoliyatini refleksiv baholashga undaydi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, onlayn shaxmat platformalaridan tizimli va maqsadli foydalanish o'quvchilarning diqqat barqarorligi, kognitiv moslashuvchanligi hamda bilish faolligini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli shaxmat muhitida olib borilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini kuchaytirib, murakkab intellektual vazifalarni bajarishga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bu esa boshlang'ich ta'lim bosqichida tafakkur rivojining uzluksiz va barqaror kechishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari onlayn shaxmat platformalaridan foydalanishning samaradorligi ko'p jihatdan pedagogik shart-sharoitlarga bog'liq ekanligini ko'rsatdi.

Xususan, mashg'ulotlarning metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi, topshiriqlarning yosh va individual xususiyatlarga mosligi, o'qituvchining rahbarligi hamda refleksiv tahlil jarayonining mavjudligi muhim omillar sifatida namoyon bo'ldi. Aks holda, onlayn shaxmat faqat o'yin sifatida qabul qilinib, uning ta'limiy samaradorligi pasayishi mumkin. Mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati shundan iboratki, unda onlayn shaxmat platformalarini boshlang'ich ta'lim jarayoniga integratsiyalashning samarali metodik yondashuvlari asoslab berildi hamda ularning tafakkur rivojiga ta'siri empirik dalillar bilan tasdiqlandi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'qituvchilari va pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda, shuningdek, raqamli ta'lim muhitida intellektual rivojlantiruvchi texnologiyalarni joriy etishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Gobet, F., & Campitelli, G. (2006). Educational benefits of chess instruction: A critical review. *Educational Research Review*, 1(2), 123-137.
2. Sala, G., & Gobet, F. (2016). Do the benefits of chess instruction transfer to academic and cognitive skills? A meta-analysis. *Educational Research Review*, 18, 46-57.
3. Kazemi, F., Yektayar, M., & Abad, A. M. B. (2012). Investigation of the impact of chess play on developing metacognitive ability. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 32, 372-379.
4. Trincherio, R. (2013). Can chess training improve mathematical problem-solving? *Journal of Cognitive Education and Psychology*, 12(2), 145-161.
5. Aciego, R., García, L., & Betancort, M. (2012). The benefits of chess for the intellectual and social-emotional enrichment in schoolchildren. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(2), 551-559.
6. Gee, J. P. (2003). *What video games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave Macmillan.
7. Kiili, K. (2005). Digital game-based learning: Towards an experiential gaming model. *The Internet and Higher Education*, 8(1), 13-24.
8. Charness, N. (2017). The role of practice and digital tools in chess expertise. *Psychology of Learning and Motivation*, 67, 1-25.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.